

SALGIN, HÜYÜKTEKİ NAR AĞACI VE VEBA GECELERİ ADLI ESERLERDE SALGIN HASTALIK DÜZLEMİNDE GÖRÜNÜRLÜK KAZANAN TOPLUMSAL ELEŞTİRİ

Halime ÖRS¹

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
Gönderim Tarihi : 24.10.2023 Kabul Tarihi : 18.12.2023 E-Yayın Tarihi : 15.04.2024	<p>İnsanoğlunun salgınlarla olan mücadelesi farklı ülke edebiyatlarında farklı kalemlerin gözünden edebi eserlere yansımış ve bu eserlerle salgının toplum üzerindeki etkileri belleklerde taze kalmayı sürdürmüştür. Pek çok yazar, salgını merkeze alarak salgın düzleminde toplumsal bir eleştiriyle okur karşına çıkmıştır. Bu çalışma Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı ve Veba Geceleri adlı eserlerde görülen toplumsal meselelere karşı insanların bakış açılarını ve yazarların bu bakış açlarına karşı eleştirel tutumlarını değerlendirmek, salgın merkezinde görünürlük kazanan toplumsal eleştiriye ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur. Üç eserde de sosyal, siyasi, ekonomik, dinî, kültürel açıdan ortak sorunların olduğu tespit edilmiş ve bu sorunlar salgın ekseninde değerlendirilerek irdelenmiştir. Reşat Nuri Güntekin Salgın'da devlet mekanizmasının zayıflığına ve insanların dini yanlış yorumlayarak sergiledikleri cahilce tutumlara dikkat çekmiştir. Yaşar Kemal, Hüyükteki Nar Ağacı adlı eserde bilinçsiz bir şekilde tarım sektörüne sokulan traktörün yaptığı yıkımı sıtma salgını etrafında anlatmıştır. Sıtma salgını da aynı traktör gibi Çukurova'da bir yıkım yapmış ve halkı mahvetmiştir. Yazar sıtma salgını ve traktör arasındaki bağlantıya dikkat çekerek eserde dönemin siyasi ve ekonomik eleştirisini yapmıştır. Orhan Pamuk da Veba Geceleri'nde baskı altında yaşayan Minger halkının hem veba salgını hem de padişahın baskıcı tutumu karşısında yaşadığı sıkıntıları ele almıştır. Minger'de vebanın girmediği tek bir ev bile kalmamıştır. Aynı şekilde Minger'de padişahın baskısından korkmayan bir kişi bile yoktur. Minger'de halk vebadan ve padişah baskısından aynı zamanlarda kurtulur. Yazar veba salgını ve baskıcı rejim arasında bir bağlantı kurarak siyasi bir eleştiriyle okur karşına çıkmıştır.</p>
Anahtar Kelimeler: Hüyükteki Nar Ağacı İzlek Salgın Toplumsal Eleştiri Veba Geceleri	
ARAŞTIRMA MAKALLESİ	

Kaynakça Gösterimi: Örs, H. (2024). Salgın, hüyükteki nar ağacı ve veba geceleri adlı eserlerde salgın hastalık düzleminde görünürlük kazanan toplumsal eleştiri. *Journal of Turkish Academic Novelty*, 1 (1), 21-39.

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: halimesen13@hotmail.com

THE WORKS TITLED SALGIN, HÜYÜKTEKİ NAR AĞACI AND VEBA GECELERİ IN SOCIAL CRITICISM BRINGING VISIBILITY WITHIN THE FRAMEWORK OF EPIDEMIC DISEASE

 0009-0008-1601-7268

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>Received : 24.10.2023 Accepted : 18.12.2023 Online Published : 15.04.2024</p>	<p>Mankind's struggle with epidemics has been reflected in literary works through the eyes of different writers in different countries' literature, and with these works, the effects of the epidemic on society have continued to remain fresh in memories. Many writers have presented the reader with a social criticism on the level of the epidemic, focusing on the epidemic. This study was created to evaluate people's perspectives on social issues seen in the works titled Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı and Veba Geceleri and the critical attitudes of the writers towards these perspectives, and to reveal the social criticism that has gained visibility in the center of the epidemic. It was determined that there were common social, political, economic, religious and cultural problems in all three works, and these problems were evaluated and examined in the context of the epidemic. As a result of the analysis, it was seen that the authors made a social criticism on the level of the epidemic in the works titled Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı and Veba Geceleri. In Salgın, Reşat Nuri Güntekin drew attention to the weakness of the state mechanism and the ignorant attitudes of people by misinterpreting religion. Yaşar Kemal, in his work titled Hüyükteki Nar Ağacı, explained the destruction caused by the tractor unconsciously introduced into the agricultural sector, around the malaria epidemic. The malaria epidemic, just like the tractor, caused destruction in Çukurova and devastated the people. The author made political and economic criticism of the period in the work, drawing attention to the connection between the malaria epidemic and the tractor. In Veba Geceleri, Orhan Pamuk also discussed the difficulties experienced by the Minger people, who lived under pressure, in the face of both the plague epidemic and the oppressive attitude of the sultan. There is not a single house left in Minger that the plague has not entered. Likewise, there is not a single person in Minger who is not afraid of the sultan's pressure. In Minger, the people were saved from the plague and the sultan's oppression at the same time. The author presented the reader with political criticism by establishing a connection between the plague epidemic and the oppressive regime.</p>
<p>Keywords: Hüyükteki Nar Ağacı Theme Salgın Social Criticism Veba Geceleri</p> <p>RESEARCH ARTICLE</p>	

Citation Information: Ors, H. (2024). The works titled salgin, hüyükteki nar agaci and veba geceleri in social criticism bringing visibility within the framework of epidemic disease. *Journal of Turkish Academic Novelty*, 1 (1), 21-39.

GİRİŞ

Sanat dalları içinde özel bir yere sahip olan edebiyat, insanın hayatı sorgulama ve evreni anlama merakının neticesinde estetik bir kaygıyla var olmuştur. Evrende meydana gelen olaylar, insanları etkilemiş ve bu etki edebiyat ile diğer sanat dallarına da yansımıştır.

Son dönemde meydana gelen ve yaşadığımız gezegeni etkisi altına alan Covid-19 salgını gündemimizi oldukça meşgul ederek bizlere tarihteki diğer salgınları hatırlatmayı başarmıştır. Veba, kolera, sıtma, çiçek hastalığı, tifo, nezle, dizanteri, İspanyol gribi gibi hastalıklar tüm dünyayı derinden etkileyen ve acı kayıpların yaşanmasına neden salgınlardandır.

Salgın hastalıklar, evrensel bir izlek olarak edebiyatın da konu alanına girmiş ve pek çok yazar tarafından geçmişten günümüze dek edebî eserlerde işlenmiştir. Türk romanında salgını konu alan eserlere bakıldığında nicelik olarak olmasa da nitelik anlamında zenginlik ve dönüşümün yaşandığı görülür. Modern Türk romanının doğuşuna kaynaklık eden Tanzimat Dönemi'nde salgın hastalıklar maddi olarak yoksulluğun, duygusal olarak aşkın ve melankolinin simgesi iken, II. Meşrutiyet Dönemi'nde ve cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekçi ve eleştirel bir tavırla ele alınır. Sosyal adaletsizlik, cehalet, bürokrasinin yarattığı sıkıntılar bağlamında işlenir. Günümüze yaklaştıkça ise salgın hastalıkların konu edildiği eserlere distopik ve fantastik unsurlar egemen olur (Topçu, 2021, s. 54).

Selçuk Çıkla, edebiyat eserlerine konu olan hastalıkları bireysel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayırır. Bireysel hastalıkları üç grupta toplar. İlk gruptaki hastalıklar; fiziksel rahatsızlıklar, vehim, takıntı, histeri gibi ruhsal rahatsızlıklar, huy ve inanç dünyasıyla ilgili olan kibir, hayâsızlık, riya, yalan gibi manevi rahatsızlıklar başlıkları altında kendi aralarında üçe ayrılırlar. İkinci gruptaki toplumsal hastalıklar bağlamında ise haset, entrikacılık, tamahkârlık, adam kayırma, hurafecilik, tefecilik gibi davranış biçimlerinden bahsedilebilir. Bu gruptaki hastalıklar, toplumda çürüme ve yozlaşma yaratırlar (2016, s. 17).

Edebî eserler, yazarının içinde bulunduğu toplumun bir parçasıdır. Yazarın eserini vücuda getirirken yaşadığı toplumdaki kendisini soyutlaması düşünülemez. Bu bağlamda edebî eser, yazıldığı dönemin toplumsal ve tarihsel gerçeklerini okura sunan birer vesikadır. Tıpkı Kemal Erol'un dediği gibi: "Edebiyat bir anlamda bir milletin günlüğüdür. Onun geçmişinin, şimdinin ve geleceğinin hikâyesini anlatır" (Erol, 2013, s. 882).

Toplumu derinden etkileyen ve hafızalarda iz bırakan salgınlar kurgusal da olsa belli bir dönemin gerçeği olarak edebiyattaki yerini alır. Sıradan bir hastalıktan farklı olarak kısa sürede pek çok insanı etkileyen salgınlar; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden toplumların hayatında değişimler meydana getirmiştir. Bu değişimleri, edebî eserlerde de görmek mümkündür. Salgın konulu eserlerde yer alan hastalığın türü ve özelliklerine dair bilgiler verilirken toplumun eğitim düzeyi, salgına bakış açısı, psikolojisi, dinî inanışları, sosyo-ekonomik durumu da değerlendirilmiştir. Bunların yanında pek çok eserde salgın teması ele alınırken siyasi otoriteye de bir eleştiri getirilmiştir.

Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı'nın ilk yıllarında realist bir bakış açısıyla eser kaleme alan Reşat Nuri Güntekin, toplumcu gerçekçi roman anlayışını benimseyen Yaşar Kemal ve postmodern tarzda eser veren günümüz yazarlarından Orhan Pamuk da eserlerinde salgın temasını işleyen yazarlarımızdandır. Bu yazarların salgını ele alırken takındıkları tavırlar, onları ortak bir paydada buluşturmuştur. Bu payda da yazarların salgını toplumsal eleştiri düzleminde ele almasıdır.

1.Salgın Hastalık Düzleminde Görünürlük Kazanan Toplumsal Eleştiri

Salgın hastalık izleği merkezinde ele alacağımız Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı ve Veba Geceleri adlı eserlerde yazarlar sadece yaşanan bir salgını anlatmakla kalmamış, bir dönemin toplumsal eleştirisini de yapmışlardır. Reşat Nuri Güntekin; Salgın'da bürokratik işleyişin

yavaşlığına, insanların dini gerekçe göstererek yaptığı bağnazlıklara vurgu yapar. Hüyükteki Nar Ağacı'nda Yaşar Kemal, toplumun cahilliğini eleştirirken bunun yanında plansız bir şekilde tarıma giren makinenin insanlar üzerinde yaptığı yıkımı ele alır. Orhan Pamuk ise Veba Geceleri'nde baskı altında yönetilen bir adada yaşayan halkın hastalık karşısında bir galibiyet sağlayamazken kendi hürriyetlerini kazanma başarılarını eserine konu eder. Üç eserde de toplumsal eleştiri salgın hastalık düzleminde görünürlük kazanır. Salgın hastalık izleği etrafında yazarlar bir dönemin tenkidini ortaya koyarlar. Salgın'da hayalî, adı konulmayan bir hastalık; Hüyükteki Nar Ağacı'nda sıtma ve Veba Geceleri'nde ise veba hastalığı merkeze alınır.

Yaşanan salgınların türleri farklı olsa da salgın hastalıkların gerek sosyolojik gerek psikolojik gerek siyasi gerekse ekonomik açıdan toplumlar ve bireyler üzerinde benzer etkileri vardır. Söz konusu eserlerde; devleti idare eden mekanizmaya, halkın cahilce davranışlarına, din adamlarının yanlış tutumlarına, ekonomik sebeplerin insanları açlık ve ölümlerle burun buruna getirişine, eğitimsizliğin toplum düzeninde pek çok aksaklığa sebebiyet verişine bir eleştiri getirilmiştir.

Salgın'da adı bilinmeyen bir hastalık karşımıza çıkar. Cumhuriyetin ilk yıllarında görev yaptığı Gökpınar ilçesinin Karlıbel köyünde ortaya çıkan ve altı kişinin ölmesine neden olan hastalığı Cevdet Öğretmenin salgın endişesi ile kaymakamlığa bildirmesi üzerine yaşanan bürokratik süreç eserde konu edinilir. Cevdet Öğretmen, kaymakamlığa yazdığı mektupta bir salgından bahseder. Ancak bu salgının adını kendisi de bilmemektedir. Ölü sayısının artması öğretmeni telaşlandırmış ve ilçeye bir mektupla salgını bildirmiştir. Eserde öğretmen dışında kimse bir hastalık olduğuna inanmaz, bürokratik işler çok yavaş ilerler ve üstüne Cevdet Öğretmen bir de ceza alır.

Salgın'da Cevdet Öğretmen, görev yaptığı köyde ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen bir hastalığın salgın olabileceğini düşünerek buna çözüm bulmak için mücadeleye girişmiş ancak başarılı olamamıştır. Öğretmen, bu başarısızlığın yanında Karlıbel'deki hastalığı yetkililere duyurmak için verdiği uğraş sırasında bahsettiği hastalıktan hayatını kaybetmiştir.

İlçe kaymakamı öğretmenin mektubunu önce çekmecesine atıp günler sonra tekrar gördüğünde olayla ilgilenmek istese de diğer memurlar konuya son derece kayıtsız kalırlar ve öğretmenin bahsettiği salgını umursamazlar. Başlarına bir iş açılmasından çekindikleri için birkaç girişimde bulunsalar da bu göstermelik bir çabadan öteye gitmez. Yazar Salgın'da Cevdet öğretmeni ve onun mücadelesini yüceltirken iş yapmaktan kaçan, sadece kendi rahatını düşünen memur zihniyetine de bir eleştiri getirir.

Görevli memurların salgını önemsemediği gibi köylüler de bu duruma gerekli hassasiyeti göstermezler. Köyde yaşayan insanlar, söz konusu salgına ecel ve kader gözüyle bakmakta, tedbir ve tedavi için hiçbir girişimde bulunmamaktadırlar. Köylünün hastalık karşısında aldığı tek önlem Kunut Duaları'nı okumaktır. Köylülerin bu bilinçsiz ve bağnaz davranışları yazar tarafından eleştirel bir konu olarak esere yerleştirilmiştir.

Yaşar Kemal'in doğa-insan ilişkilerini en iyi anlamda verdiği yapıtlarımdan biri dediği Hüyükteki Nar Ağacı, traktörün tarımsal hayata girmesiyle birlikte işsiz kalan yarıcılarının ve mevsimlik işçilerin psikososyal durumlarını, karşılaştıkları sosyal-ekonomik açmazları, kısaca sosyal problemlerini gerçekçi bir anlayışla irdeler (Alpay, 2018, s. 150). Yazar traktörün 1950'li yıllarda Çukurova'ya gelmesiyle hayatları altüst olan halkın sorunlarını ve Memet, Hösük, Yusuf, Âşık Ali ile Memet Çocuk'un köylerinden ayrılmalarını ve kutsal nar ağacını ararken yaşadıklarını romanda konu edinir.

Roman kahramanlarımız olan Memet, Hösük, Yusuf, Âşık Ali ile Memet Çocuk köylerinde aşırı kuraklık nedeniyle mahsul yeşermeyince yazın ırgatlık yapmak için Çukurova'ya doğru yola çıkarlar. Çukurova, onların gözünde bereketin bolluğun olduğu bir yerdir. Beş arkadaş, Çukurova'ya gidip güze kadar çalışmayı planlar. Çukurova, bu arkadaşlar için açıktan

kurtulmanın tek çıkış noktasıdır. Memet, Hösük, Yusuf, Âşık Ali ile Memet Çocuk zorlu bir yolculuktan sonra Çukurova'ya varırlar ancak umduklarını bulamazlar. Çünkü makine Çukurova'da her yerde yaygınlaşmış ve insan gücüne ihtiyaç kalmamıştır. Kahramanlar, iş bulma umuduyla Çukurova'da bir köyden geçerken yaşlı bir adama rastlarlar ve iş aradıklarını dile getirirler. Yaşlı adam onlara Çukurova bildiğin Çukurova değil, yer gök traktör oldu diyerek kahramanları hayal kırıklığına uğratar (Kemal, 2021, s. 32). Geldikleri Çukurova'da umutsuzluğa kapılan beş arkadaşın umutları, yeşillikli bir köyde bir kadının onlara hüyükteki kutsal nar ağacından bahsetmesi ile tekrar yeşerir. Kadının dediğine göre bu ağaç her derde şifa bir ağaçtır. Kırklar Meydanı'ndaki ağaç hem açları doyurmakta hem de sıtmaya tutulanları o illetten kurtarmaktadır. Kadın ağaca büyük saygı duyar. Kadına göre hiçbir vakit öyle bir ağaca bir şey olamaz... Kuşlar bile saygılarından dallarına konamaz, sinekler yöresinde uçamaz, arılar yapraklarında ve hem de çiçeklerinde vızıldayamazlar. Ona dokunmaya kalkanın elleri kolları çont olur, yaprağını koparanın ocağı söner (Kemal, 2021, s. 55- 56). Kadından bunları işiten kahramanlar, arkadaşları Yusuf'un sıtmasına bir şifa bulmak ve dualarının kabul olması için hüyükteki nar ağacını aramaya koyulurlar. Ağacı bulmak için çok meşakkatli yollar kat ederler. Eserin sonunda bir hüyükte tam olarak ne olduğu belli olmayan bir ağaç bulunur. Memet Çocuk hariç arkadaşlar ağacın başında saygıyla dua ederler. Memet Çocuk, burada batıl bir inanışa karşı yazarın takındığı tavrıdır. Doğru ve yanlış karşı karşıya getirilmiş ve bir ağaçtan medet uman arkadaşlarından Memet Çocuk ayrılmıştır.

Vebe Geceleri, 1900'lü yılların başında bir Osmanlı vilayeti olan Minger Adası'nda ortaya çıkan veba salgını etrafında yaşanan siyasi gelişmelerin Pakize Sultan'ın yazdığı mektuplarla anlatılmasını konu edinir.

Vebe Geceleri, gerçek bir olaydan hareketle kurgulanmıştır. Romanda anlatılanlar 1901 yılında meydana gelmektedir. Eserin ilk bölümünde Aziziye gemisi 22 Nisan 1901'de adaya yanaştı bilgisi vardır. Demek ki hikâyemizin başladığı, 22 Nisan 1901 gece yarısından iki saat önce Minger Adası'na tarifersiz bir vapurun yaklaşması olağanüstü bir duruma işaret ediyordu. (Pamuk, 2021, s. 15) Sultan Abdülhamit'in tahtta olduğu bu zamanlarda İstanbul'da üçüncü veba salgını yaşanmıştır. Kaynaklar 1901 yılında İstanbul'da bir veba salgınının yaşandığını doğrulamaktadır (Karacaoğlu, 2019, s. 179-201). Yazar, eserde meydana gelen olayları kronolojik bir sıra izleyerek anlatmıştır. Ayrıca Orhan Pamuk, esere veba ile korku temasını da hâkim kılmak için "gece" zaman dilimini de sıkça kullanmıştır. Romanda meydana gelen olayların çoğu geceleri yaşanmıştır. Gizli yapılan birtakım işler, hırsızlıklar, idamlar, yasak buluşmalar ve en önemlisi de olayları kendisinden öğrendiğimiz Pakize Sultan'ın mektupları yazması gece vakitlerinde olmuştur.

Minger, Akdeniz'de Minger halkının yaşadığı ve Mingerce'nin konuşulduğu tarihî bir adadır. Kitabın ilk sayfalarında Minger'de anlatılan mekânlarının belirtildiği detaylı bir harita bulunmaktadır. Orhan Pamuk, eserinde her ne kadar gerçek bir olaydan hareketle kurguyu oluştursa da bahsettiği mekân gerçek değildir. Tekin'e göre mekânın, illâ ki gerçek (bildik, tanıdık) bir yer olması gerekmez; olayların cereyan edeceği çevre, 'hayalî' veya 'ütopik' (idealize edilerek tasarlanmış) olabilir. (Tekin, 2019, s. 158) Gerçekte Doğu Akdeniz'de Minger diye bir ada yoktur. Roman yayınlandıktan sonra T24'te Murat Sabuncu ile yaptığı video söyleşide Orhan Pamuk, bu hayalî ada için şöyle der: Telgraf hizmeti, postane, hastaneler, vilayet binası, gümrük, karantina teşkilatı, İstanbul'la ilişkiler gibi konularda bizim Doğu Akdeniz'deki Frenklerin deyişle Levant'teki ortalama bir Osmanlı adasıdır. Belki en belirgin özelliği nüfusunun yüzde ellisi Müslüman ve yüzde ellisinin Rum Ortodoks olmasıdır. Müslümanlar ile Hristiyanlar yarı yarıya yani. Diğer bütün Ege adalarında Rumlar en az yüzde seksen çoğunluk idi. Ama kendine özgü nitelikleri olan bir adayı da ben hayal etmek istiyordum. (Sabuncu, 2021)

Vebe Geceleri, hayalî bir adada kurgulansa da mahallelerin, caddelerin, yokuşların, camilerin, tekkelerin, adanın şehir merkezi olan Arkaz'ın tasviri ile oldukça gerçekçidir. Pamuk,

hayalî bir adayı oldukça gerçekçi bir şekilde resmetmiştir. Sütunlar ve kubbeler altından yürürken bir hayalet gibi hissetti kendini. Ağır ağır meydanı dönerken her an birisiyle karşılaşacağını sanıyordu ama gece sanki iki boyutlu bir karanlık odaydı; adım attıkça karanlık bir kutunun içinden çıkamıyordu ama bazan bir ağacın gölgesi, bazan solmuş bir renk yanından sessizce akıp gidiyordu. Karantina ilanlarının, kapalı kepenklerin önünden geçtikten sonra ara sokaklara girdi ve karanlıkta vebalı şehrin sınırsız sokaklarında uzun uzun yürüdü. (Pamuk, 2021, s. 175)

Roman, Minger'de yayılan veba hastalığını kontrol altına alması için Sultan Abdülhamit'in Bonkowski Paşa'yı adaya göndermesi ile başlar. Abdülhamit'in adanın durumunu kontrol etmesi için adaya görevlendirdiği Bonkowski Paşa'nın ansızın esrarengiz bir şekilde öldürülmesi üzerine padişahın tahttan indirilen kardeşi V. Murat'ın kızı Pakize Sultan ve kocası Doktor Nuri adaya gönderilir. Kolağası Kâmil de Doktor Nuri ve Pakize Sultan'ı korumak için görevlendirilir. Doktor Nuri ve Sami Paşa hem veba salgınından kurtulmak hem de Bonkowski Paşa cinayetini çözmek için birlikte mücadele ederler. Adada Minger halkının cahil tutumları ile savaşmak veba ile savaşmaktan çok daha zordur. Özellikle Müslümanlar karantina kurallarına uymaz. Hasta yakınlarının eşyalarını yakmak yerine kullanırlar ya da satarlar. Camilere, pazarlara gitmekten geri kalmazlar. Vebadan ölenlerin cenaze törenlerine katılmak bile Minger'deki Müslümanlar için oldukça sıradan bir olaydır. Ancak Mingerli Rumlar, Müslüman kesimin aksine karantina kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır. Rumlar, vebalı kimselere yaklaşmazlar. Müslümanlar, hastalığın Allah'tan geldiğine inandıkları için vebadan kaçmazlar, muska yaptırarak ve Kıyamet Suresi'ni okuyarak ondan korunacaklarını düşünürler. Rumlar ise lizollü su kullanarak kendilerini dezenfekte etmeyi, vebalılardan uzak durmayı, vebadan ölenlerin eşyalarını yakmayı tercih ederler. Böyle bir ortamda adanın valisi olan Sami Paşa ve Doktor Nuri'nin işi hiç de kolay değildir. Adada korku dolu vebalı günler devam ederken güzel şeyler de yaşanır ve Kolağası Kâmil, sevdiği kız olan Zeynep ile evlenir. Zeynep, önce Ramiz ile nişanlıdır ancak sevmediği bir adamın ikinci karısı olmayı reddeder ve kendisini seven, kendisine değer veren Kolağası ile evlenir.

Zaman geçtikçe veba salgını kontrol edilemez bir noktaya gelir ve Sultan Abdülhamit, veba salgını kontrol altına alınamadığı için Vali Sami Paşa'yı görevden alarak yerine İbrahim Hakkı Paşa'yı vali olarak atar.

Vali Sami Paşa, görevi bırakmak ve bir başarısızlıkla adından söz ettirmek istemez. Sami Paşa bunun üzerine zaman kazanmak adına karantina kurallarını bahane göstererek yeni vali ve yanındakileri Kızkulesi'ne tecride gönderir. Vali Sami Paşa'yla çekişme içerisinde olan Zeynep'in eski nişanlısı Ramiz, Sami Paşa ve Kolağası'ndan intikam almak için yeni vali ve beraberindekileri gizlice Kızkulesi'nden kaçırıp valilik binasına getirir. O sırada Ramiz'in ağabeyi Şeyh Hamdullah, halkı karantinaya ikna etmek için konuşma yapacaktır. Ramiz ve çetesi yeni vali ile valilik binasını basınca çatışma yaşanır ve bu kargaşa ortamında Komutan Kâmil üzerinde Minger gülü olan bayrağı balkondan sallayarak Minger'in bağımsızlığını ilan eder. Adada veba salgını ile mücadele edilirken salgına karşı elde edilemeyen başarı padişaha karşı elde edilmiş ve Minger bağımsızlığına kavuşmuştur. Komutan Kâmil, cumhuriyeti ilan ederek Minger'in ilk cumhurbaşkanı olur. İlerleyen zamanlarda Komutan Kâmil ve karısı Zeynep vebaya yakalanır ve bir süre sonra karı-koca vebadan hayatını kaybeder. Komutan Kâmil'in cenazesi devlet töreni ile defnedilir.

Minger'de karantina tedbirlerinin artması halkı ayaklandırır. Özellikle Halifiye tekkesi karantinaya karşı gelerek devlet yönetimini ele geçirir. Şeyh Hamdullah yönetime gelince ilk iş olarak karantinayı kaldırır ve kardeşinin intikamını almak için Vali Sami Paşa'yı mahkeme önüne çıkarıp idam ettirir. Şeyh vebadan ölünce Pakize Sultan kraliçe, Doktor Nuri başnazır olur ve Minger'de yeni bir dönem başlar. Pakize Sultan yönetimi, karantinayı tekrar getirir. Karantina uygulaması sonuç verir ve adada hastalık azalmaya başlar.

Veba Geceleri'nde Minger halkı vebayla savaşır. Hastalarda görülen "hıyarcık" onların veba olduğunu kanıtlar. Vebayla çok çetin bir mücadeleye girilir. Ancak Müslüman halkın cahilliği

ve bağınazlığı bu mücadeleyi oldukça zora sokar. Çok sayıda ölüm olur. Yapılan karantina uygulamaları başarılı sonuç vermez. Pek çok Mingerli, Komutan Kâmil ve karısı veba yüzünden ölür. Avrupalı devletler vebanın Avrupa'ya sıçramasını istemezler. Bu yüzden Minger'i ablukaya alırlar. Minger'in abluka altındaki ve İstanbul'dan habersiz hâli halktan bazı kesimi Abdülhamit'e karşı öfkeliendirir. Minger'de halkın veba ile savaşı bir nevi Abdülhamit ile savaş gibidir. Veba da tıpkı padişah gibi tehlikeli ve korkutucudur. Mingerliler bağımsızlığını kazanıp padişahıtan ayrıldıktan sonra vebadan da kurtulmuştur. Bu örnekler bize eserlerde salgın düzleminde toplumsal bir eleştirinin ortaya konulduğunu göstermektedir. Devlet mekanizmasının üzerine düşen vazifeyi yapmaması, halkın eğitimsizliği, bağınazlık, ekonomik ve siyasi sorunlar salgın hastalık etrafındaki kurguyla eleştirilmiştir.

Anlatı boyunca Minger Adası'ndaki karantina sürecinde yaşanan zorluklar anlatılırken dinî yozlaşma da ele alınmıştır. İnsanların karantina kurallarına değil de hoca ve şeyhlerin yazdığı muskalara inanması yüzünden veba salgını durdurulamamıştır. Pamuk, eserinde halkın dinî tutumlarını vererek onların akıl ve bilimden uzak cahilce davranışlarını irdelemiştir.

1.1. Sembolik Bir Söylem: Salgın

Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı ve Veba Geceleri adlı eserler salgın izleği merkeze alınarak kurgulanmıştır. Farklı salgın türlerini ele alan üç eser pek çok özelliğiyle ortak bir paydada buluşmaktadır. Bu ortaklıkların ilki salgın temasının yapıtlarda bir sembol olarak kullanılmasıdır.

Sembol, Türkçe Sözlük'te "duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, simge" olarak tanımlanır (TDK, 2005, s. 1727).

Eserlerde ele alınan söz konusu hastalıklar birbirinden farklı olsalar da hepsi birer salgındır ve bu salgınlar yazarı tarafından bir sembol olarak kurgunun merkezine yerleştirilmiştir. Reşat Nuri Güntekin Salgın'da bilinmeyen, adı konmamış bir hastalıktan bahseder. Bu adı konmayan, belirsiz hastalık aynı zamanda devletin idari mekanizmasının ve gücünün belli olmayışıdır. Cevdet Öğretmen, ilçeye mektup yazıp salgını haber verse de önce kimse bununla ilgilenmez. Bu noktada idarenin varlığı belirsizdir. Daha sonra kaymakam mektubu tekrar eline alınca salgınla ilgilenmek istese de iş yapmak istemeyen bürokratik kesim kaymakamı sürekli engeller. Cevdet Öğretmen'in bahsettiği hastalıkla köylüler ve Cevdet Öğretmen bir başına bırakılır. Tembel idareciler yüzünden devlet Karlıbel'e hizmet götürüp salgına müdahale edememiştir. İşte burada salgının belirsizliği ve devletin Karlıbel'de varlığının belirsizliği arasında bir ilişki vardır. Karlıbel'de ortaya çıkan salgının belirsiz, adı konulmamış bir salgın olması gibi yine o kasabada devletin gücü de belirsizdir.

Hüyükteki Nar Ağacı'nda sıtma hastalığının Çukurova'da yayılışı ile makinenin Çukurova'da yayılışı arasında bir paralellik vardır. Sıtma salgını, Hüyükteki Nar Ağacı'nda da sembolik bir söylemdir. Sıtmanın Çukurova'ya yayıldığı zamanlarda makine de yine aynı coğrafyada yaygınlık gösterir. Sıtma; insanları ölümle burun buruna getiren bir hastalıktır ve makine de aynı şekilde insanları açıklıkla, ölümle burun buruna getirmiştir. Yaşar Kemal'in sıtmayı merkeze alarak romanda yaptığı kurgu makinenin bir hastalık gibi Çukurova insanını ölüme götürüşünün net bir eleştirisidir. Köyde yiyecek ekmekleri kalmayan kahramanlar, sıtma olduğunu bildikleri halde Çukurova'ya doğru yola düşerler. Yusuf arkadaşlarını geri döndürmeye çalışır:

Teh, aklınıza şaşayım. Ölüme gidiyorsunuz. Maraza gidiyorsunuz. Sıtmaya zıkkıma gidiyorsunuz(...)Ben bilirim Çukurova'yı yanar, kan gibi kurtlu suyu (...) acınızdan ölüne gene... Yanar Çukurova yanar gitmeyin (Kemal, 2021, s. 9).

Hösük:

"Ölüm yokluktan iyi biz gideriz" (Kemal, 2021, s. 9).

Verilen cevap romanın kilit noktasıdır. Bu arkadaşlar ölüme gittiklerini bildikleri halde Çukurova'ya doğru yola düşerler. Hatta onlara engel olmaya çalışan, daha önce Çukurova'da sıtmaya tutulan Yusuf da onlara katılır ve sıtma olduğunu bile bile tekrar Çukurova'ya gider. Çünkü Yusuf için de açlık sıtmadan daha tehlikelidir. Kahramanlar sıtmayı hesaba katarak Çukurova'ya gelseler de hesaba katmadıkları bir şey vardır: Makine. Makine âdeta bir salgın gibi Çukurova'da yayılmış ve insanları açlıkla ölümün eşiğine getirmiştir. Yazar, burada sembolün gücünü titizlikle kullanarak makinenin bilinçsiz ve hesapsız bir şekilde tarıma girişine daha özelde ise makineye tapıp halkı aç bırakan ağalara ve iyi yönetilemeyen tarım politikalarına bir eleştiri getirir. Bir sembol olarak romana konu olan sıtma salgınının yıkıcı ve öldürücü gücü makine ile aynıdır. Makine de tıpkı sıtma salgını gibi Çukurova'da yayılmış ve yayıldığı her yerde insanları ölüme terk etmiştir.

Makinenin insan hayatına girmesiyle Çukurova'da ırgatlar açlık ve sefaletle karşı karşıya kalmıştır. Hüyükteki Nar Ağacı'nda yazar, makinenin plansız bir şekilde tarıma girerek insan emeğine üstün gelmesini ve bunun sonuçlarını eleştirel bir tavırla ele alır. Traktörün 1950'li yıllarda tarıma girmesiyle tarım işçileri çok zor günler geçirir. Makinenin tarıma girdiği tarih ile sıtmanın Çukurova'da yaygınlaştığı tarih aynıdır. Ayrıca makinenin tarımda yaygınlaşması gibi sıtma da tarımın olduğu bölgelerde yayılmış ve sıtmadan etkilenen kesim de makinede olduğu gibi tarım işçileri olmuştur. Sıtma nasıl özellikle tarım işçilerini perişan edip ölümün eşiğine getirdiyse makine de aynısını yapmıştır. Yaşar Kemal'in Hüyükteki Nar Ağacı adlı eseri, insanları amansız bir yoksulluğun içine atıp halkı aç bırakan sisteme göndermedir. Yazar, sıtma düzleminde makinenin insan hayatına girişindeki negatif boyutu sembolik bir tavırla ele almıştır. Makine Çukurova'da ağaları daha da zenginleştirirken negatif boyutta işçi sınıfını etkilemiştir. Sıtma salgınından etkilenen kesim de işçi ve yoksul sınıftır. Yazar, eserde ağaların ve diğer zengin kesimin salgından etkilendiğine dair ipuçları vermez.

Eserde Memet'in çok sevdiği sarı öküzün abla tarafından makineye kurban edilişi de yine bir başka sembolün ifadesidir. Köylü halk makine karşısında çaresiz kalmış ve âdeta makineye kurban edilmiştir. Traktörlerle, sarı öküz Hüyükteki Nar Ağacı'nda sembolleşen ikili karşıtlıktır. Yaşar Kemal, daha önce de belirtildiği gibi romanlarının başlarında ve sonlarında romanın temasına işaret eden semboller, leitmotivler kullanır. Bereketsizliğe işaret eden bir olay olan tarlada tohumların çürümesi hadisesiyle başlayan Hüyükteki Nar Ağacı, Çukurova'da beklediklerini bulamayan arkadaşların köye dönüş yolculukları ile son bulur. Dönüş yolunda Memet sarı öküzün kurban edildiğini tekrar eder. Hüyükteki Nar Ağacı'nda yozlaşma ve tabiiyet karşıtlığı makineler ve sarı öküz üzerinden verilirken karakterler de bu nesnelere ilişkileri bağlamında bu ikili karşıtlığın temsil ettiği değerlere sahip olurlar. Memet'in çiftlikteki ablasının motora sevdalandığı söylenir. Bu karakter eserde yozlaşmanın temsilcisi olan karakterlerden biridir. (Boztilki, 2021, s. 126)

Makinenin biçemediği ekini kahramanların biçmesi Yaşar Kemal'in hayran olduğu Çukurova insanın gücünü ve şanını kendisine teslim etmesinin bir sembolü olarak görülebilir. Yatan ekini makine biçememiştir ancak kahramanlarımız el yordamıyla ekini biçmişler ve günlük de olsa bir iş bulmanın sevincini yaşamışlardır. Yatan bir ekini biçmek kolay bir iş değildir zira makine bile bu yatık ekini biçememiştir. Kahramanların yatık ekini biçme teklifini hemen kabul etmeleri onların açlık karşısında çaresizliğini gösteren bir durumdur ancak bu çaresizlik gerçeğini ortaya koyarken yazar köylüyü makine karşısında yüceltmeyi de unutmamıştır.

Veba Geceleri'nde yazar salgını baskı ve korkunun sembolü olarak karşımıza çıkarır. Eseri incelerken vebanın insanlara verdiği korku ile Abdülhamit'in verdiği korku arasında yoğun bir benzerlik görülür. Veba salgının öldürücü etkisi adadaki herkesi korkutmuş ve insanlar bu korkunç hastalık karşısında çaresiz kalmıştır. Veba salgınının adada uğramadığı tek bir ev dahi kalmamıştır. Aynı şekilde adada Abdülhamit'ten korkmayan hiç kimse yoktur. Karantina uygulaması da yine Abdülhamit'in yaşattığı hapis hayatı ve baskıcı tutumunun bir sembolü olarak

eserdeki yerini almıştır. Yazar verdiği örnekle bunu okura hissettirmeye çalışmıştır. Romanda Osmanlı şehzadeleri, yıllarca süren kafes hayatından ötürü avluda gördüğü koyunu canavar zannedecek duruma düşmüş bir tabloda verilir. Osmanlı şehzadelerinin acizliğinin ve korkaklığının arkasında Abdülhamit vardır. Minger, veba salgınıyla boğuşan sembolik mahpushane gibidir. İnsanlar burada veba ile baş başa bırakılmış ve bir salgından uzak dururcasına Abdülhamit Minger 'den uzak durmuştur.

Salgın ve salgının yaşattığı dehşet günlerinde Minger halkı kendilerini unutan İstanbul'a karşı sürpriz bir başkaldırı ile bağımsızlığını ilan eder. Vebadan kurtulmaya çalışan halk bir anda kendi bağımsızlığını ilan ederek hürriyetine kavuşur. Yazar burada Abdülhamit yönetimi ile veba mikrobi arasında bir ilişki kurmuştur diyebiliriz. Veba mikrobi insanları karantinaya mecbur bırakıp bir hapis hayatı yaşatmış ve sıkıntılı günleri de beraberinde getirmiştir. Bu sembolik söylem Abdülhamit'in baskıcı ve hapis hayatı yaşatan tutumuna bir göndermedir. Minger halkı veba ile zorlu bir mücadeleye girdiği sırada bir anda Minger'de bağımsızlık ilan edilir ve Minger halkı üstündeki baskı ve korkudan kurtulur. İlerleyen süreçte karantina da başarı sağlar ve Minger Adası vebadan temizlenir. Baskıcı rejimin yerini demokrasiye bırakması Minger'de âdeta veba salgının bitişini hızlandırmıştır. Abdülhamit'e karşı ilk defa ayaklanıp başarı sağlayan halk, romanın sonunda çok acı kayıplar verdiği vebaya karşı da bir zafer kazanır. Veba salgını romanda esareti, baskıcı rejimi temsil eden ve bulaştığı yeri korkunç bir hale sokan sembolik bir unsurdur. Nitekim romanda baskıcı rejim ortadan kalktıktan sonra veba salgını da bitmiştir.

Veba Geceleri'nde yazar, Abdülhamit'in baskıcı tutumuna ve Minger'i hastalığın pençesine terk edişine veba mikrobi üzerinden net bir eleştiri getirir. Veba karantinasında odasına çekilen Pakize Sultan'a karşı yapılan eleştiriler de aslında padişaha yapılan eleştirilerdir. Pakize Sultan, Abdülhamit gibi halkın perişan halinden habersizdir ve odasında ablasına mektuplar yazmayla ilgilenmektedir. Onun odasında olup bitenden habersiz mektuplar yazması halk tarafından hoş karşılanmaz. Eserde Abdülhamit de vaktinin çoğunu polisiye roman dinleyerek geçirir. Halkın zor zamanlarında Sherlock Holmes dinlemek onun için oldukça keyifli bir iştir.

1.2.Salgının Bir Başka Boyutu: Bağnazlık

Bağnazlık; bir düşünceye, bir inanışa körü körüne bağlanıp ondan başkasını düşünmeme olarak tanımlanabilir. İlkel zihniyetlerde bağnaz düşünceler daha yaygındır ve bu zihniyete sahip kimseler kendi düşüncelerini her zaman daha doğru bulurlar.

Paul Davies bağnaz bir kimseyi şöyle tanımlar: Bağnaz, olaylara dar bir çerçeveden bakarak birine taraftarlık edip kendi fikir ve dinini çok üstün tutup başka fikir ve dinden olanlara karşı düşman olandır. (Davies, 1994, s. 39)

Söz konusu eserleri bağnazlık bağlamında ele aldığımızda üç eserde de bağnazlık temasının ortak olduğunu görürüz. Bahsedilen yapıtlarda ortak olan bir salgın hastalık vardır ve bu salgın hastalık ekseninde yazarlar cahil halkın bağnazlıklarına eleştiri getirmiştir.

Salgın adlı eserde Karlıbel'de insanların bağnazlığına dair ipuçlarını Cevdet Öğretmen'in mektubundan görürüz. Elli haneli köyde ölenlerin sayısı altıyı bulunca öğretmen telaşlanarak ilçeye mektup yazar. Mektupta geçen şu ifadeler köylülerin hastalık konusunda cahillik ve bağnazlığının bir özeti niteliindedir:

...Köylüler cahil insanlar, hastalıktan sakınmasını, korunmasını bilmiyorlar. "Aman çocuk çocuğunuzu kollayın. Belki geçer." diyecek olursam kızıyorlar. "Biz çok şükür Müslüman insanlarız. Hastadan iğrenmek günahdır." diyorlar. Okulun eski öğretmeni olan ihtiyar imam da onları benim aleyhime kışkırtıyor. "İmanımızı bütün turalım. Allah'a yalvaralım. Bir suçumuz, günahımız varsa affetsin. Kim bilir ne kusurlarımız var ki Allah bu belayı gönderdi" diyor. Bu dağ tepesinde bütün dünya ile alakasını kesmiş garip, fakir köylülerin cehaletlerinden başka ne günahları olur? Hâlbuki o suçun sorumlusu da kendileri değil.

Şimdiki halde bu salgın karşısında yapılan tedbir hastaları hocaya nefes ettirmekten ve köyün başından bu belayı defetmek için akşam namazlarında Kunut duasını okumaktan ibarettir... (Güntekin, 2005, s. 11).

Köylüler cahillikleri yüzünden bağnaz düşüncelere kapılıp hastalıktan kaçmayı İslam'a aykırı bir durum olarak değerlendirirler. Onlar için hocaya gidip hastayı okutup üfletmek hastalık karşısındaki en değerli çaredir.

İlçeye görevlendirilen müfettiş başka bir köyde hastalık için soruşturma yaptığında oradaki köylülerin de hastalığa bakışı farklı değildir. Tedbir almak, hastalıktan korkmak köylülere göre bir durum değildir. Onlar hastalığın Allah'tan geldiğine ve ecelden kaçılmayacağına inanırlar. Çünkü bu durum onlara göre kaderden kaçmaktır. Burada köylülerin cahilliği ve bağnazlığı yanında onların kaderci anlayışlarını görmekteyiz. Tüm köylüler, başa gelen çekilir düşüncesiyle günlük yaşantılarını devam ettirirler.

Hüyükteki Nar Ağacı'nda ağaçlıklı köye giden dağlılar köylü bir kadından, ak hüyükteki nar ağacını öğrenirler. Bu ağaç, inanişe göre her derde devadır. Nar ağacı Kırklar tarafından dikilmiş ve kutsanmıştır. Söz konusu edilen ağaç, Hz. Ali'nin atının ayak izinin olduğuna inanılan Düldül Dağı'na oldukça yakındır. İş bulabilmek ve Yusuf'u iyileştirmek için nar ağacı aranır. Dağlılar, ağaç sayesinde bütün dertlerinden kurtulabileceklerine inanırlar. Kahramanlar, roman boyunca o ağacı bulmak için köy köy dolaşırlar. Ağaç onlar için hastalık, açlık, yoksulluk ve daha nice dertten kurtuluşun tek çaresidir. Bu çaresizlik içinde kendilerine böyle bir ağacın olmadığını söyleyenlere öfke duyarlar. Toz duman içinde yollar aştıktan sonra bir yıkılmış ağaç bulup onun kökleri başında dua ederler. Sadece Memet Çocuk ağaç başında dua etmez. O, yapılanın bir bağnazlık, bir yanlış olduğunu bilir. Diğerlerinin kızmasına rağmen duaya katılmaz. Daha sonra Yaşar Kemal'in "İnce Memed" olarak karşımıza çıkaracağı Memet Çocuk, küçük yaşına rağmen doğruyu ve yanlışını birbirinden ayırabilecek kabiliyete sahiptir.

Veba Geceleri'nde bağnazlık temasını değerlendirirken bu izleğin romanın başından sonuna kadar ele alındığını görürüz. Yazar, özellikle Rumları ve Müslümanları mukayese ederek Müslüman halkın daha bağnaz düşüncelere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle veba karantinasına karşı en büyük tepkiyi Müslümanlar gösterir. Karantinaya uymama hususunda çok direnirler. Vebadan ölenlerin evine taziyeye gitme, ölüleri sıradan zamanlardaki gibi yıkama, ölülerin kireçlenmesini istememe, camiye gitme, çarşı-pazar gezme vebanın en kritik zamanlarında bile Müslümanların yaptığı davranışlardır.

Veba Geceleri'nde Müslüman halk, hastalığın Allah'tan geldiğine ve hastalıktan kaçmanın yanlış olduğuna inanır. Müslümanlardan tecride alınma konusunda isyan çıkarıcılar olur ve Karantina Neferleri bu isyancıları zorla da olsa tecride götürür. Ölü sayısı Rumlara göre Müslüman mahallelerinde daha fazladır.

Bağnaz düşüncenin bir temsili olarak tekkeler de romana bilinçli olarak yerleştirilmiştir. Özellikle Şeyh Hamdullah ve tekkesi önceleri vebaya inanmaz ve karantinaya uymaz. Sami Paşa, Şeyh ve tekkesine zor kullanmak istemez. Çünkü Şeyh'in taraftarı çoktur ve Minger'de bir isyan çıkmasından korkar. Şeyh, veba ile ilgili çok kitap okur ve sürekli okuduğu kitaplarda vebaya dair bir şey olmadığını söyler. Kitaplardan notlar alır. Bazı harfleri not eder ve onlardan birtakım çıkarımlar yapmaya çalışır. Burada yazar "Hurufilik" üzerinde de durmuştur. Şeyh kendisi hasta olana kadar vebayı inkâr eder. Kendisi hasta olunca Doktor Nuri onu tedavi eder ve o da Minger Devleti'ne destek verir. Şeyh her ne kadar vebayı inkâr etse de her gün ölenler ortada salgın bir hastalık olduğunu kanıtlamaktadır. Kendisi de hastalanınca ölmekten çok korkan Şeyh'in karantinayı desteklemekten başka çaresi kalmaz. Veba Geceleri, bağnaz düşünceleri tekkeler ve Müslüman halkın vebaya bakışı üzerinden okura aktarır. Şeyh Hamdullah'ın müritleri, sevenleri ellerinde sopalarla dolaşip şeyhimizi istiyoruz diyerek tecrittekileri serbest bırakırlar. Vebalı

mahkûmları serbest bırakmak onlar için bir sevaptır. Bu düşünceler de tekke ve taraftarının bağınazlığını bizlere gösteren örneklerdendir.

Sami Paşa, bunaldığı bir gece sevgilisi Marika'nın yanına gider. Marika, Paşa'ya:

"Bu camii- kilise yasağından vazgeçiniz." der. Çünkü Marika, insanların cami ve kilisesine gidemezse devlete sırtını döneceğini bilir.

"Camisi, kilisesi olmadan millet olmaz, Paşa'm." diye tekrarlar. (Pamuk, 2021, s. 406)

Marika, halkı yakından tanımaktadır. Dinin Rum ve Müslüman halk için her şeyin üstünde olduğunu bilir. Rum halktan da karantinaya karşı çıkanlar vardır. Minger'de çıkan bir söylentiye göre hastalık bir cindir ve bu veba cini Minger'de Müslüman ve Rum halk arasında dolaşmaktadır. Halk arasındaki düşünce çansız-ezansız yerde vebanın büyüdüğü yönündedir.

Bağınazlığı ele alırken romanda birkaç yerde karşımıza çıkan uğursuz karga motifini de atlamamak gerekir. Kötü olayların yaşandığı zamanlarda pencereye konan karga hep uğursuz sayılır. Pakize Sultan, kocasının idam edileceğini düşündüğü bir gece çok tedirgin anlar yaşar. Vilayette darağacı kurulmadığını düşününce biraz rahatlar. Kocasını idam edilecek olsa o uğursuz karga da gelir penceresine konardı. (Pamuk, 2021, s. 437)

Minger'de insanların yanlışlara inanışına bir örnek de vebanın şiddetini arttırdığı zamanlarda tecride ayrılmak yerine Kıyamet Suresi'ni okumalarıdır. Müslümanlar, hastalıktan Kıyamet Suresi okuyarak korunacaklarını düşünürler. Hatta bazı tekkelere giderek vebadan korunma muskaları yaptırırlar. Minger'de Müslümanlar, bilime ve karantinaya düşman olmuş muskalarından şifa bekler konuma gelmiştir. Müslümanların hastalığı ciddiye almadığını ve ölümlerin daha fazla olduğunu Bonkowski Paşa romanının ilk sayfalarında bize aktarır. Rum ölümlerinin Müslümanlara nazaran az oluşunu Rumların daha münevver ve medeni olmasına bağlar ve Müslümanlarla işlerinin zor olduğunu dile getirir.

Bonkowski Paşa'ya göre karantinayı kabul ettirmek garplılışmayı kabul ettirmektir ancak bu durum Doğu'ya gittikçe azalır. (Pamuk, 2021, s. 23)

Minger'de yirmi beş yıl bekçilik yapan Bayram Efendi romanın başlarında vebaya yakalanmasına rağmen camiye gider cemaatle namaz kılar. (Pamuk, 2021, s. 26) Bu durum da Bonkowski Paşa'nın görüşünü destekler niteliktedir.

Bonkowski Paşa, romanda modern aydın tipi temsil eder. Ada'ya gelir gelmez karantinanın gerekliliğini savunur. Ancak Sami Paşa şehrimizde hastalık yoktur diye direnir. Hastalık bir yalandan ibarettir, Müslüman ve Rumları birbirine düşürmek için söylenen bir yalandır der. Bonkowski Paşa etrafta fare ölümleri gördüğünü söyleyince Paşa aklıktan farelerin şehre indiğini halka zarar verince de Allah'ın onları cezalandırdığını belirtir.

Bonkowski Paşa Ada'yı gezerken hasta çocukların ellerinde dua kâğıtları ve muskalar görür. Bu durum Ada'da pek çok evde aynıdır.

Müslüman evlerde bir sorun da kadınların erkek bir doktora muayene olmak istemeyişidir. Müslüman kadınlar bu durumu günah sayıp muayeneye karşı çıkarlar. Hacdan dönen hacılar da tecritten kaçarak vebanın hacıların parasını almak, onları soymak için uydurulan bir Frenk kazığı olduğunu ifade ederler.

Minger'de hastalar olayı iyice abartmış ve vebalılar hastaneye gitmeyi reddetmeye başlamıştır. Müslümanlar, bizim hastanemiz camimizdir diyerek hastalığın daha çok yayılmasına neden olurlar. (Pamuk, 2021, s. 132)

Ortodoks aileler ölenlerin eşyalarını yakılmak üzere karantina memurlarına verirken Müslümanlar eskici dükkânlarına sattıkları görülür. Bu durum Müslüman ve Rumların karantinaya bakışını daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.3.Toplumun Eğitim Düzeyinin Salgınla Mücadeleye Etkisi

Ele aldığımız eserlerde halkın eğitim düzeyi ile onların salgına bakış açıları arasında bir paralellik gözlenmektedir. Yazarlar salgın izleği merkezinde eğitimin toplumsal bir sorunu çözmedeki rolünü ortaya koymuşlardır. Reşat Nuri Güntekin'in Salgın adlı uzun hikâyesinde salgını haber veren kişi bir öğretmendir ve doğal olarak eğitimli bir kimsedir. Eserde öğretmen, cahil halk karşısına yerleştirilmiş bir karakter olarak karşımıza çıkar. Salgından korunmak için köylüleri karantinaya davet eden odur. Ancak köylüler cahil oldukları için karantinanın gerekliliğine inanmazlar aksine hastalık Allah'tan geldi geldi diyerek hastalıktan kaçmayı günah sayarlar. Öğretmen çoluk çocuğunuzu kolların, belki geçer diyecek olsa hemen kızarlar ve çok şükür Müslüman insanlarız, hastadan iğrenmek günahdır diye karantinayı önemsemezler (Güntekin, 2005, s. 11-12).

Cevdet Öğretmen, köyde salgın olduğu fikrine insanların benzer şekilde hastalanmalarını gözlemleyerek varır. İnsanların önce ateşinin çıkması, birkaç gün sonra ağızlarından kan gelmesi onu salgın düşüncesine yöneltmiştir. Öğretmen salgın olduğunu düşünse de yine kararı bir doktorun vermesini ister. Yazar burada halkın cahilliğini vurgulamak için bir öğretmen karakterini bilinçli olarak eserine yerleştirmiştir. Eserde halkın cahilliği ve bağınazlığını bize aktaran Cevdet Öğretmen'dir. Eğitimli bir insan olan Cevdet Öğretmen salgın karşısında yapacakları bilmektedir ve bunları halka anlatmak istese de bu konuda başarılı olamaz. Çünkü halk eğitimsiz ve bağınaz düşüncelere sahip bir kesimden oluşmaktadır. İnsanlar cahilliklerinden ötürü karantinaya girmediği için hastalık daha da ilerler. Eğitim seviyesi arttıkça salgınla mücadelede başarı da artıyor demek bu noktada doğru bir tespittir.

Yaşar Kemal'in Hüyükteki Nar Ağacı adlı eserinde de eğitim açısından değerlendirildiğinde benzer özellikler görülür. Hüyükteki Nar Ağacı'nda salgının daha çok ekonomik boyutu üzerinde durulsa da Yaşar Kemal, eğitim boyutunu atlamaz. Salgın hikâyesinde cahillik ve bağınazlığın karşısına oturtulan ve Cevdet Öğretmen olarak karşımıza çıkan idealize tip Yaşar Kemal'in eserinde Memet Çocuk olarak görülür. Memet Çocuk, romandaki karakterler arasında sesi çok çıkmayan ancak romanın önemli bir kahramanıdır. Romanın sonunda Memet Çocuk hafızalarda kalacak ve daha sonra yazılacak olan İnce Memed romanında da Memet Çocuk konuşulacaktır. Memet Çocuk romanın sonunda iki noktada net bir şekilde görünürlük kazanır. Bu görünürlük cahillik ve bağınazlık karşısında Memet Çocuk'un duruşuyudur. Kahramanların roman boyunca aradığı, Yusuf'un hastalığına şifa ve kendi dertlerine çare olacağına inandıkları ağacı bulduklarında kahramanlarımız dua ederken sadece kökleri kalan ve ne olduğu belli olmayan ağaç karşısında dua etmeyen tek isim Memet Çocuk'tur. Reşat Nuri'de olduğu gibi Yaşar Kemal de eserine cahillik ve bağınazlık karşısında bir karşıt karakter yerleştirmiştir. Yazar bu karşıt karakteri eserde Memet Çocuk olarak okura verir. Memet Çocuk'un roman boyunca sesi çok çıkmaya da romanın sonunda kendisi ağaç başında dua etmeyerek sessiz kalmış ve yapılanın yanlış olduğunu vurgulayan güçlü duruşuyla sesini çıkarmıştır. Memet Çocuk'a romanda görünürlük kazandıran ikinci nokta da şüphesiz arkadaşının hançerini alarak daha önce kendilerini aşağılayan ağayı öldürmeye gitmesidir. Burada yazar Anadolu insanını yine yüceltir ve onun aşağılanıp küçük görülmeye tahammülünün olmadığını vurgular. Yaşar Kemal; haksızlıklara gelemeyen, bağınazlık ve cahillikten uzak biri olarak Memet Çocuk'u karşımıza çıkarır. Eserde Memet Çocuk'un eğitim durumuna dair bir bilgi verilmesi de onun sergilediği davranış eğitimli bir insana has davranıştır. Yazar, burada eğitimin önemine vurgu yaparak anti bağınaz bir Anadolu tipini idealize etmeye çalışmıştır.

Eğitim düzeyinin salgınla mücadeledeki etkisi bağlamında Veba Geceleri'ne baktığımızda romanın başından sonuna kadar eğitimli camia ile eğitimsiz camianın karşı karşıya getirildiğini görürüz. Veba Geceleri'nde yaşanan veba salgını ile mücadeleyi başarısız kılan en büyük etken halkın karantina tedbirlerine uymayıdır. Karantina tedbirlerine uymayan kesimin ortak özelliklerini ele aldığımızda genellikle Müslüman ve eğitimsiz insanlar olduklarını görürüz. Rum

kesim karantinaya uyarken Müslüman kesim alınan tedbirlere uymaz. Rumlar arasında cenaze, taziye gibi merasimler olmazken Müslümanlar bu merasimlere devam eder. Müslüman halk; dükkânlarını açar, vebadan ölenlerin kıyafetlerini ve eşyalarını yakmak yerine tekrar kullanır ya da satar. Veba Geceleri'nde Müslümanların hastalığı ciddiye almadığı ve Müslüman ölümlerinin Rumlara göre daha fazla olduğu Bonkowski Paşa'nın ağzından aktarılır. Bonkowski Paşa, Rum ölümlerinin Müslümanlara nazaran az oluşunu Rumların daha münevver ve medeni olmasına bağlar, Müslümanlarla işlerinin zor olduğunu belirtir.

1.4. Hayal Penceresinden Salgına Bakış

Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı ve Veba Geceleri'nin hayal unsuru bağlamında da ortak bir noktada buluştuklarını görmekteyiz. Reşat Nuri Güntekin'in Salgın adlı uzun hikâyesinde bahsedilen hastalık hayalî bir hastalıktır. Bu hastalığa hiçbir hekim bir teşhis koymamış, herhangi bir isimlendirme yapmamıştır. Hastalık, belirsiz bir şekilde Cevdet Öğretmen'in bahsettiği kadarıyla eserdeki yerini almıştır. Hastalıktan Cevdet Öğretmen dışında kimse söz etmez. Daha doğrusu onun dışında kimse hastalığın varlığına inanmaz. Eserde hastalık, bir nevi hayalî bir salgın olarak eserdeki yerini almıştır.

Hüyükteki Nar Ağacı'nda hayal unsuru kutsallığına inanılan ama gerçekte var olup olmadığı kesin olarak belli olmayan bir ağaç ile karşımıza çıkar. Eserde bahsedilen ağaç; hayalî, varlığı belirsiz bir ağaçtır. Bu hayalî ağaç, roman kahramanlarının tek umududur. Kahramanlar gerek iş bulmak gerek sıtımadan kurtulmak için nar ağacını bulmaktan başka çarelerinin olmadığına inanırlar.

Türk kültüründe ağaç oldukça önemlidir ve Yaşar Kemal de ağaç motifini Çukurova insanı için umudun ve kurtuluşun bir sembolü olarak eserine yerleştirmiştir. "Ağaç, tek başına bir sembol olmakla birlikte, literatürde ağaca yüklenen farklı değerler nedeniyle çeşitli türlerden bahsedildiği görülmektedir. En çok bilinen ağaç türlerinden olan "hayat ağacı", "yaşam ağacı", "dilek ağacı" ya da "adak ağacı" gibi sınıflandırmaların yanı sıra literatürde farklı adlandırmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, mitolojik bilgilere göre en az beş ağaç türü olduğunu belirten Bayat (2015, s. 59) bu ağaçları; dünya ağacı, hayat ağacı, ölüm ağacı, şaman ağacı ve iyi ile kötüyü anlama ağacı olarak sınıflandırmaktadır. Öte yandan Eliade, kozmosun imgesi olan ağaçtan, kozmik kutsalın tezahürü olan ağaçtan, hayat ağacı gibi ebediliğin, hayatın, bereketin, verimliliğin ve yaşamın kaynağı olan ağaçtan, dünyanın merkezi olan ağaçtan bahsetmektedir (2003, s. 268- 269). Ergun (2004) da dünya ağacı ile hayat ağacını "kozmetik ağaçlar" altında ele alarak incelemektedir. Ağaca kutsiyet atfedebilmek için ağacın belirli özellikler taşıması gerektiği söylenmektedir (Ergun, 2004, s. 346-374; Yurteri ve Ölmez, 2008, s. 1446- 1447):

- Tanrı'nın tekliğini temsilen yalnız ağaç; üç âlemi birleştiren ve dünyanın merkezinde bulunan hayat ağacı,
- Sığınılan Tanrı'yı temsilen gölgeli ağaç; Tanrı gibi kendi gölgesine sığınanları koruyan, kollayan ağaç,
- Büyük/azametli kaba ağaç; kutsal ağacı ya da hayat ağacını temsilen diğer tüm ağaçlardan daha büyük, heybetli, gösterişli ve uzun ağaç,
- Tanrı'nın doğmamasını/doğurmamasını temsilen meyvesiz ağaç; Her şeyi yaratan Tanrı'nın, "yaratılmamış, doğmamış ya da doğurmamış" olmasını temsilen doğurmayan/meyve vermeyen ağaç,
- Tanrı'nın ebediliğini temsilen yaprak dökmeyen ağaç; Tanrı'nın ölümsüzlüğünü, daimî canlılığını, sonsuz varlığını temsilen sürekli canlı kalan, yapraklarını dökmeyen ağaç,
- Ruhları cennete ya da cehenneme götüren ağaç; üç âlemi birleştiren, yer altı ile Tanrı arasındaki köprü işlevini gören ve cennete/cehenneme giden yolu gösteren ağaç

Buradan hareketle Yaşar Kemal'in eserinde bahsettiği ağaç bir nevi dilek ağacıdır. Kahramanlarımız yeşillikli köydeki kadının bahsettiği kutsal ağacı arayıp bulmak için oldukça meşakkatli yollar aşarlar. Bu ağacı bulmak onlar için çok önemlidir. Çünkü kahramanlarımızın tek hayali, bu kutsal ağacı bulmak ve ağaçtan Yusuf için şifa ve kendileri için iş dilemektir. Kahramanlarımız eserin sonunda bir ağaç bulmuştur ancak bu ağacın kutsal nar ağacı olduğu meçhuldür. Yine de kahramanlar bu ağaç başında dua edip Yusuf'a şifa dilemişlerdir.

Yeşillikli köy olarak bahsedilen, herhangi adı olmayan, sadece uzun ve geniş ağaçlarından bahsedilen köyü de ağaç sembolünü değerlendirirken atlamamak gerekir. Gölgeyi ağaç, Tanrı gibi kendisine sığınanları koruyup kollayan bir ağaçtır. Kahramanlarımız daha yeşillikli köye varmadan içlerine bir umut doğmuş ve orada birilerinin kendilerine yardım edebileceğine inanmışlardır. Nitekim öyle olmuş ve yeşillikli köydeki bir kadın onları yedirip içirmiş ve kutsal nar ağacını bulmaları için onlara yol göstermiştir. Bu bağlamda eserde bahsedilen ağaçlar hayalî, sembolik ağaçlar olsa da kahramanlarımızın umutlarını temsil eden yegâne numunelerdir diyebiliriz. Yaşar Kemal, sıtmayı ele alırken Çukurova insanının inançlarına, kutsallarına da yer vermiştir. Yazar hayalî bir ağaç kurgusuyla Çukurova gerçeğini, bölge insanının inanışlarını gözler önüne sermiştir.

Veba Geceleri'nde hayal dediğimiz zaman karşımıza adanın hayalî oluşu çıkar. Minger Adası gerçekte var olmayan yazarın Doğu Akdeniz'de hayal ettiği bir Osmanlı adasıdır. Yazar kafasında gerçekte var olmayan bir adayı kurgulamış ve bu adayı âdeta gerçekmişçesine canlı bir tasvirle anlatmıştır. Burada adanın hayalî oluşu bir nevi özgürlüğe kavuşma fikrini temsil etmektedir diyebiliriz. Pamuk, hayalî bir adayı kurgularken aslında hayal ettiği bir devlet mekanizmasını kurgulamış gibidir. Minger Osmanlı'ya bağlı bir ada iken birden Kolağası Kâmil, adanın bağımsızlığını ilan etmiş ve adayı özgürlüğüne kavuşturmuştur. Romanın başında özgürlük ya da adanın bağımsızlık hayali gibi bir durum ortada yokken Kolağası birden Minger bayrağını balkonda sallamış ve adanın bağımsızlığını ilan etmiştir. Pamuk, yoktan bir ada var ettiği gibi Osmanlı'ya bağlı yaşayan Minger halkından da bağımsız bir Minger Devleti var etmiştir. O dönemde Abdülhamit'e karşı ayaklanmak, ona başkaldırmak âdeta bir hayaldir. Ama Pamuk bunu eserinde Kolağası Kâmil'e yaptırmış, Minger'in bağımsızlığını ilan ettirmiştir. Veba ile uğraşırken bir anda bağımsızlığını ilan eden Minger halkı baskıcı rejime karşı bir zafer kazanmıştır. Veba mikrobi için elde edilemeyen başarı padişah için elde edilmiştir. Veba da padişah da Mingerliler için korkutucu ve tehlikelidir. Burada katı, baskıcı yönetim insanlara veba mikrobi gibi bir korku vermiştir. Ancak bu korku halk özgürlüğüne kavuştuktan sonra ortadan kalkmış ve Minger baskıcı yönetim ve vebadan aynı zamanlarda kurtulmuştur.

SONUÇ

Salgınlar, yüzyıllardır insanoğlunun hayatını maddi-manevi pek çok yönden etkilemiştir. Salgınların yaptığı etki alanına edebiyat da girmiş, edebî eserlerde salgın temaları ele alınmıştır. Covid-19 pandemisiyle tekrar gündemimize gelen salgın hastalıklar, salgın konulu eserlere dikkatimizi yöneltmemizi sağlamıştır. Salgın izleği merkezinde edebî eserlerde pek çok konuya yer verilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin'in Salgın, Yaşar Kemal'in Hüyükteki Nar Ağacı ve Orhan Pamuk'un Veba Geceleri adlı eserleri salgın izleği merkeze alınarak yazılmış eserlerdendir. Bu eserlerde ele alınan hastalıklar dönemin ve düzenin bir eleştirisi olarak yapıtlara yerleştirilmiştir. Yazarlar, eleştirdikleri yanlış tutum ve aksaklıklara salgın hastalık düzleminde görünürlük kazandırmış ve yaptıkları tenkidi daha somut hâle getirmişlerdir. Hastalık merkezinde dönemin siyasi eleştirisi, bağnazlık, insanların cahilliği, kadercilik gibi hususlar ele alınmış ve salgının ekonomik boyutu ile eğitim boyutu üzerinde de sıkça durulmuştur. Veba Geceleri'nde yazar hayalî bir Minger şehriden bahsederken Reşat Nuri Güntekin Salgın'da hayalî bir hastalıkla okur karşısına çıkmıştır.

Salgın'da güçlü bir bürokratik tenkit yapılmıştır. Yazar eserde devletin gücünün belirsizliğine ve yetkililerin sorumluluklarından kaçışına bir eleştiri getirmiştir. Karlıbel'de görev yapan Cevdet Öğretmen dışında devleti temsil eden hiç kimse görevinin sorumluluklarını yerine getirmez. Cevdet Öğretmen, şüphelendiği salgını ilçeye bildirirse de ilçedekiler yapılması gerekenleri yapmazlar.

Reşat Nuri Güntekin, genellikle eserlerinde olumlu bir öğretmen portresi çizer. Yazarın eserinde anlattığı Cevdet Öğretmen, eserde bulaşıcı hastalıkla mücadele eden tek kişidir. Cevdet Öğretmen salgını merkeze haber verse de üst makamlar öğretmeni umursamazlar. Cevdet öğretmeni, cahil köylülere de laf anlatamaz. Onların dinî inanışlara getirdikleri yanlış yorumlar hastalığı hiçe saymalarına neden olur. Salgın'da köylüler hastalığın Allah'tan geldiğine ve hastalıktan kaçmanın günah olduğuna inanırlar. Köylüler karantinaya girmek yerine dua okuyup muska yaptırır. Salgın adlı eserdeki yanlış düşünceleri Hüyükteki Nar Ağacı'nda da görürüz. Hüyükteki Nar Ağacı'nda hastalık için şifa bir hocadan ya da muskadan değil kutsal gördükleri nar ağacından istenir. Köy köy gezip hasta Yusuf'a şifa bekleyen kahramanlarımız bir hüyükte olduğuna inanılan nar ağacını günlerce ararlar. Nar ağacının başında dua etmek ve sıtma için şifa istemek arkadaşların en büyük emelidir. Bu emel, uzun süren meşakkatli bir yolculuktan sonra gerçekleşmiştir. Ağacın başında dua etmeyen, sadece kökleri kalan bir ağacın kendisine bile fayda sağlamayacağını bilen tek isim Memet Çocuk'tur. Yaşar Kemal, Memet Çocuk'u bir karşıt görüş olarak romana yerleştirmiştir. Dini yanlış yorumlama ve bağnazlık Orhan Pamuk'un romanında da vardır. Veba Geceleri'nde Müslüman halkı karantinaya sokmak çok zordur. Onlar da Salgın'daki gibi hastalığın Allah'tan geldiğine ve hastalıktan kaçmanın günah olduğuna inanırlar. Veba Geceleri'nde halk hastalıktan korunmak için muska yaptırır ve Kıyamet Suresi'ni okur. Salgın'da hastalıklı kişinin hocaya nefes ettirildiği ve hastalık için Kunut Duaları'nın okunduğu görülür.

Salgın'da eğitilmiş olan Cevdet Öğretmen, hastalıktan korunmak için karantinanın gerekliliğine inanır ancak köylülere ikna edemez. Veba Geceleri'nde Müslümanlara göre eğitim düzeyi daha yüksek olan Rumların karantinaya daha kolay uyduğu görülür. Eğitim ve dinî değerler açısından salgının ele alınışı üç eserde de ortak unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşar Kemal, salgının eğitim ve dinî boyutunun yanında ekonomik boyutu üzerinde de durmuş ve bir dönemin Çukurova portresini çizmiştir.

Veba Geceleri'nde Minger şehri âdeta İstanbul tarafından unutulmuştur. Vebadan ölenlerin sayısı arttıkça şehirdeki karamsar hava da artmış ve insanlar Abdülhamit'e kızmaya başlamışlardır. Doktor Nuri'yi yolda gören kadının Pakize Sultan'ı halk vebadan ölürken ablasına mektup yazıyor diye eleştirmesi de devletin halkın halinden habersiz yaşayışına bir göndermedir. Orhan Pamuk, veba salgını merkezinde dönemin baskıcı iktidarına bir eleştiri getirerek adadaki halkın vebadan ve esaretten kurtuluş sürecini anlatmıştır.

Eserleri ortak noktada buluşturan bir diğer etmen de hayal unsurudur. Salgın'da hastalığın hayalî oluşu gibi Hüyükteki Nar Ağacı'nda aranılan ve kutsal kabul edilen ağaç da hayalîdir. Orhan Pamuk'un kurgusunda yer alan Minger de hayalî bir adadır. Salgın'da hayal bir belirsizliği simgelerken Hüyükteki Nar Ağacı'nda umudun sembolü olarak eserdeki yerini almıştır. Veba Geceleri'nde Orhan Pamuk, hayalî bir adayı gerçekmişçesine kurgulamıştır. Eserde Mingerlilerin Abdülhamit baskısı altında hayal gibi görünen bağımsızlıklarını elde etmiş olması da yazarın hayal ile gerçeği iç içe anlattığını göstermektedir.

Sonuç olarak salgının ele alındığı bu edebî eserlerde salgın sadece bir hastalık olarak esere konu edilmemiş, salgınla beraber belli bir dönemin realitesi eserlerde ortaya konulmuştur. Salgını konu alan Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı ve Veba Geceleri adlı eserlerde salgının siyasi, dinî ve ekonomik boyutları irdelenmiş, eğitimin salgınla mücadeledeki önemine vurgu yapılmış ve salgın düzleminde toplumsal bir eleştiri görünürlik kazanmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapmış olduğum bu çalışmada sunmuş olduğum veri ve analizleri, elde ettiğim bilgileri, belgeleri ahlaki kurallar ve akademiye uygun kurallar çerçevesinde elde ettiğimi bildiririm. Yine elde ettiğim tüm bilgileri, dokümanları ve neticeleri bilimsel kaynaklardan etik kurallarına uyarak yararlandığımı bildiririm. Yaptığım çalışmamda faydalandığım tüm eserlerin uygun atıflarda bulunarak kaynak gösterimi yaptığımı ve kullandığım verilerde bir farklılık oluşturmadığımı, çalışmamın özgünlük yönünden uygunluğunu bildiririm. Aksi bir hal ortaya çıktığında aleyhime oluşacak her türlü hak kayıplarını kabul ettiğimi açıklarım.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Hazırlanmış olan bu çalışma sadece bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

- Alpay, İ. (2018). Yaşar Kemal Hüyükteki Nar Ağacı ile Cengiz Aytmatov “Beyaz Gemi” üzerine bir ekoeleştirme denemesi. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 147-157.
- Bayat, F. (2015). *Türk mitolojik sistemi ontolojik ve epistemolojik bağlamda Türk mitolojisi* (Cilt 1). Ötüken Neşriyat.
- Boztilki, Z. (2021). *Yaşar Kemal’in romanlarında semboller* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Çıkla, S. (2016). *Edebiyat ve hastalık*. Kapı Yayınları.
- Eliade, M. (2003). *Dinler tarihine giriş*. (L. Arslan, Çev.). Kabalıcı Yayınevi.
- Erol, K. (2013). Kemal Tahir’in köyün kamburu romanına edebiyat sosyolojisi açısından bir bakış. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 3 (6), 879-904.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Güntekin, R. N. (2005). *Salgın ve madalyonun ters tarafı*. İnkılâp Kitabevi.
- Karacaoğlu, E. (2019). 1901 İstanbul veba salgını sırasında İstanbul’a çağrılan veba uzmanlarına dair bir araştırma. *History Studies*, 11 (1), 179-201.
- Kemal, Y. (2021). *Hüyükteki nar ağacı*. Yapı Kredi Yayınları.
- Pamuk, O. (2021). *Veba Geceleri* (1. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Davies, P. (1994) *Tanrı ve yeni fizik*. (M. Temelli, Çev.). İm Yayın Tasarım.
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, M. (2019). *Roman Sanatı 1* (17. Baskı). Ötüken Neşriyat.
- Topçu, H. (2021). Türk romanında salgın hastalıklar. *İnsan ve İnsan*. 8 (28), 53-69.
- Yurteri, S. ve Ölmez, F. N. (2008). Türk dokümanlarında ağaç motifi. Z. Dilek ve ark. (Ed.), 38. *ICANAS uluslararası asya ve kuzey afrika çalışmaları kongresi, 1.Cilt*, (s. 1445-1470). Presmat Matbaa.
- Sabuncu, M. (2021). Orhan Pamuk ‘Veba Geceleri’ni ilk kez T24’e anlattı: günümüze siyasi gönderme yapmaktan çekinmedim, ama esas niyetim bu değildi. (Söyleşi), <https://t24.com.tr/video/orhan-pamuk-veba-geceleri-ni-ilk-kez-t-24-e-anlatti->

[gunumuze-siyasi-gonderme-yapmaktan-cekinmedim-ama-esas-niyetim-bu-degildi.37326.](#)

EXTENDED ABSRACT

The aim of the work is to reveal the social issues and wrong attitudes of people discussed at the center of the epidemic in the works titled Salgın, Hüyükteki Nar Ağacı and Veba Geceleri. It was seen that a social criticism was made in the center of the epidemic in all three works; It was determined that there were common problems in terms of social, political, economic, religious and cultural aspects, and these problems were evaluated and examined on the basis of the epidemic.

It was seen that social criticism was put forward in an epidemic center in the works of Reşat Nuri Güntekin's Salgın, Yaşar Kemal's Hüyükteki Nar Ağacı and Orhan Pamuk's Veba Geceleri. In the works, the social, political, economic, religious, cultural problems of the period are discussed on the axis of the epidemic disease. It has been understood that many problems have been addressed and some events and situations that are not visible in the background have been shed light.

In his story titled Salgın, Reşat Nuri drew attention to the weakness of the state mechanism and the ignorant attitudes of people by misinterpreting religion. While doing this, the author used an unknown epidemic as a tool. Yaşar Kemal, in his work titled Hüyükteki Nar Ağacı, explained the destruction caused by the tractor unconsciously introduced into the agricultural sector, around the malaria epidemic. With the arrival of the tractor to Çukurova, agricultural workers had a very difficult time. The tractor is a disaster for the people of Çukurova. The malaria epidemic, just like the tractor, devastated the people in Çukurova and brought them face to face with death. The author made political and economic criticism of the period in the work, emphasizing the relationship between the malaria epidemic and the tractor. In Veba Geceleri, Orhan Pamuk also discussed the difficulties experienced by the people of Minger, who lived under pressure, in the face of both the plague epidemic and the oppressive attitude of the sultan. There is no place left in Minger where the plague has not been seen. At the same time, there is not a single person in Minger who is not afraid of the sultan's pressure. In Minger, when the people get rid of the plague, they also get rid of the sultan's oppression. The author made a political criticism of a period by establishing a connection between the plague epidemic and the oppressive regime.

The works also meet on a common denominator in the context of the element of imagination. In Salgın, the author talks about an imaginary disease whose name is unknown. Just as the disease in Salgın is imaginary, the tree sought after and considered sacred in the Hüyükteki Nar Ağacı is also imaginary. The heroes search for this imaginary and sacred tree for weeks to wish and pray for healing. In Veba Geceleri, the author presents the reader with an imaginary place. Minger Island, featured in Orhan Pamuk's fiction, is a fictional island. Although Pamuk presents the reader with an imaginary island, it is very difficult to distinguish the island from other islands in the Eastern Mediterranean with his descriptions. While the dream symbolizes uncertainty in "Salgın", the Pomegranate Tree on the Mound takes its place in the work as a symbol of hope. In Veba Geceleri, Orhan Pamuk fictionalized an imaginary island as if it were real. In the work, the fact that the Mingerians achieved their independence, which seemed like a dream, under the pressure of Abdulhamid shows that the author describes the dream and reality intertwined.

In Salgın, Reşat Nuri Güntekin appears before us with strong bureaucratic criticism. In the work, the author criticizes the uncertainty of the power of the state and the evasion of the authorities from their responsibilities. Except for Teacher Cevdet, who works in Karlıbel, no one representing the state fulfils the responsibilities of their duty. Even though Teacher Cevdet reports the epidemic to the people, they do not do what needs to be done. In the work titled Hüyükteki Nar Ağacı, the author criticizes the political mentality that suddenly brought the tractor to Çukurova without researching or thinking about the situation of the agricultural workers. The author sees this

political mentality, which disrupts life in Çukurova without any agricultural planning, as dangerous and lethal as the malaria epidemic. There is also political criticism in Orhan Pamuk's work titled *Veba Geceleri*. The author deals with Abdulhamid's oppression and people's fear of the sultan by establishing a relationship with the plague and conveys it to the reader. Plague is very dangerous, frightening and lethal disease. Just as the people are afraid of the plague epidemic on Minger Island, they are also afraid of the oppression of Sultan Abdülhamit. In the fiction of the work called *Veba Geceleri*, it is seen that it is not possible to escape from the plague because the plague surrounded and affected everywhere. Likewise, there is no place on Minger Island where the fear of Sultan Abdulhamid did not occur. Everyone is afraid of the sultan, just as they are afraid of the plague. By establishing a connection between the plague epidemic and the oppressive regime, the author both presents political criticism and reveals the bigoted attitudes of the people.

In short, in all three works, the epidemics affecting society are religious, economic, political, social, etc. It has been discussed from various aspects and it has been determined that social criticism has gained visibility in this work.